УДК 339.9:167.1-027.511](045)

https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-708-720

Кірдан Олександр Петрович доктор педагогічних наук, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та соціально-поведінкових наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова 2, м. Умань, 20300, тел.: (047) 444-02-70, https://orcid.org/0000-0003-2667-6589

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Актуальність дослідження глобальних проблем світової економіки детермінована необхідністю їх наукового осмислення, що дозволить прогнозувати перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізаційних процесів для повоєнного відновлення України. Простежено ґенезу глобальних проблем світової економіки, що мають істотний вплив на розвиток і стабільність світового господарства.

На основі теоретичного аналізу наукових праць вітчизняних дослідників виокремлено та схарактеризовано такі ключові глобальні проблеми світової економіки: війна; забезпечення продовольчої безпеки; виснаження запасів природних ресурсів; зростання зовнішнього боргу країн світу та глобальні фінансові кризи; фінансова нестабільність; нерівність і бідність; ризики стрімкого розвитку штучного інтелекту; торговельні суперечки та протекціонізм; зміна клімату та екологічні проблеми; демографічні виклики; смертельні віруси; зростання рівня міжнародної злочинності та корупції державних службовців; наявність ядерної, біологічної та хімічної зброї.

Констатовано, що ключові глобальні проблеми взаємопов'язані між собою й охоплюють політичну, правову, демографічну, соціальну, економічну, екологічну та ін. сфери життєдіяльності людини. З огляду на масштабність глобальних проблем світової економіки наголошено, що для успішного їх подолання необхідні скоординовані дії на рівні держав, міжнародних організацій, приватного сектору та суспільства. Схарактеризовано глобальні тенденції розвитку світової економіки, що зумовлені формуванням постіндустріального способу виробництва та стрімким розвитком штучного інтелекту. Акцентовано на боротьбі з нерівністю та бідністю для забезпечення справедливого розподілу й добробуту, на значущості міжнародного співробітництва, інновацій, освіти та екологічної відповідальності для досягнення сталого розвитку.

Ключові слова: глобальні проблеми, глобальна економіка, світова економіка, глобалізація, глобальні наслідки, глобальні ризики, війна, енергетична безпека, продовольча безпека, демографічні виклики.

Kirdan Oleksandr Petrovych Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics and Social-Behavioral Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova 2, Uman, 20300, tel.:(047) 444-02-70, https://orcid.org/0000-0003-2667-6589

GLOBAL PROBLEMS OF THE WORLD ECONOMY

Abstract. The relevance of the study of global problems of the world economy is determined by the need for their scientific understanding, which will allow predicting the prospects for the development of the national economy in the context of globalization processes for the post-war recovery of Ukraine. The author traces the genesis of global problems of the world economy, which have a significant impact on the development and stability of the world economy.

Based on the theoretical analysis of scientific works by domestic researchers, the following key global problems of the world economy are identified and characterized: war; food security; depletion of natural resources; growth of the external debt of countries and global financial crises; financial instability; inequality and poverty; risks of rapid development of artificial intelligence; trade disputes and protectionism; climate change and environmental problems; demographic challenges; deadly viruses; growth of international competition.

It is stated that the key global issues are interrelated and cover political, legal, demographic, social, economic, environmental and other spheres of human life. Given the magnitude of global problems of the world economy, the author emphasizes that successful overcoming them requires coordinated actions at the level of States, international organizations, the private sector and society. The author characterizes the global trends in the development of the world economy caused by the formation of the post-industrial mode of production and the development of artificial intelligence. The author emphasizes the fight against inequality and poverty to ensure fair distribution and welfare, the importance of international cooperation, innovation, education and environmental responsibility for achieving sustainable development.

Keywords: global problems, global economy, world economy, globalization, global consequences, global risks, war, energy security, food security, demographic challenges.

Постановка проблеми. Світова економіка, як система взаємопов'язаних економічних відносин між країнами, впливає на життя кожної людини. У сучасному світі існують безліч глобальних проблем, які потребують спільних зусиль для їх розв'язання. Масштабність глобальних проблем світової економіки охоплюють всі країни без винятку на всіх континентах, а шляхи розв'язання цих проблем неможливо відшукати на рівні однієї країни, не залучаючи при цьому національні уряди.

19 січня 2024 р. у Давосі закінчився 54-ий Всесвітній економічний форум під час якого світова бізнес-еліта, лідери держав та міжнародних організацій обговорили стан справ у світі та економіці. Цьогоріч темою зустрічі обрали «відновлення довіри» у світі, який огортає все більше конфліктів; відновлення довіри до монетарної політики, яка, здається, вгамувала рекордну інфляцію минулих кількох років ціною економічного зростання; відновлення довіри до штучного інтелекту, який охоплює все більше сфер людської діяльності [2]. До традиційних проблем геополітики, технологій та змін клімату учасниками форуму додано низку актуальних, а саме: інвестиції у зелену економіку, зростання напруженості між Заходом та Китаєм, війни та воєнні конфлікти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних дослідників [1; 3–6; 17; 21–24] виокремлено низку глобальних проблем світової економіки, що мають істотний вплив на розвиток і стабільність світового господарства. У дослідженні «Глобальні трансформації і стратегії розвитку» представлено узагальнюючий результат фундаментальних досліджень глобальних трансформаційних процесів останнього десятиріччя XX ст., що є першою в Україні спробою всебічно обґрунтованого підходу до проблематики ефективного та безпечного розвитку з позицій політичної, економічної та соціальної глобалістики [1].

У збірнику наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин науковцями висвітлено проблеми глобалізації світової економіки на початку XXI ст.; розкрито вплив транснаціональних корпорацій на глобальні зрушення наприкінці XX – на початку XXI ст., економічні передумови виникнення фінансової кризи у США [11].

Дослідники Т. Дейнека, О. Дивнич, Н. Волкова, І. Загребельна, О. Чернова акцентують, що сьогодні світ намагається зберігати глобальну тенденцію розвитку сталої економіки, відповідаючи на різноманітні загрози, ризики та виклики: пандемія COVID-19; політична нестабільність; війни; становлення багатополярності світу; поширення процесів технологізації та диджиталізації, енергетичні дисбаланси; демографічні та екологічні проблеми тощо. Науковцями схарактеризовано глобальні тенденції розвитку світової економіки, вплив дестабілізуючих чинників, виділення економічних мегатрендів, які зумовлені формуванням постіндустріального способу виробництва та технологічних революцій [5].

Дослідниця О. Хаєцька розглянула проблеми та перспективи глобалізації, визначила напрями, які пов’язані з впливом процесів глобалізації на розвиток світової та національних економік; описала основні глобальні проблеми, які впливають на життя людей, на функціонування національних економік тощо; навела позитивні та негативні наслідки глобалізації та шляхи розв’язання основних глобальних проблем людства [23].

У монографічних працях схарактеризовано глобалізаційні процеси у світовій економіці крізь призму викликів та можливостей для України [3; 4; 6; 8]. Так, у монографії «Вплив багатополярної глобалізації на зовнішню торгівлю України» ученими представлені результати досліджень щодо розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах багатополярної глобалізації. Обґрунтовано рекомендації щодо торговельної політики України в умовах багатополярності світової торгівлі. Наведено оцінки зовнішньої торгівлі й торговельної політики України в умовах повномасштабної агресії РФ на ринках сільськогосподарських і промислових товарів, а також на внутрішньому ринку споживчих товарів [3].

Мета статті – на основі теоретичного аналізу наукових праць виокремити та схарактеризувати ключові глобальні проблеми світової економіки.

Виклад основного матеріалу. Глобальні проблеми розвитку світового господарства мають характерні ознаки серед яких виокремлюємо такі: загальносвітовий характер і значимість для майбутнього всього населення планети; необхідність термінового вирішення; можливість усунення / вирішення виключно завдяки спільним зусиллям усієї світової спільноти; загроза розвитку світового господарства та значного регресу; зумовленість низкою соціально-економічних, природних і технічних факторів, що важко контролюються; мають комплексний характер, який проявляється у взаємозв'язку багатьох глобальних проблем світової економіки.

Досліджуючи міжнародний та український виміри економічних проблем XXI століття, науковцями описано закономірності міжнародної економіки й особливості функціонування економіки України у світовому господарському комплексі. Розглянуто новітні економічні теорії розвитку світової економіки, формування економічного порядку XXI ст., пріоритетні напрями структурних зрушень у глобальному економічному просторі, міжнародну торгівлю товарами та послугами, міжнародні фінанси та рух капіталу. Запропоновано концепції щодо нової економіки (економіки знань), теорії торгівлі та міжнародної регіональної економіки. Особливу увагу приділено прогнозу організації міжнародних фінансів у XXI ст., ролі світових фінансових центрів у глобальній фінансовій архітектурі та доларизації економік [6].

На основі теоретичного аналізу та узагальнення праць вітчизняних дослідників [3–6; 11; 17; 20; 22–24] констатуємо, що до ключових глобальних проблем світової економіки науковцями зараховано політичні, економічні, соціальні, екологічні та ін. виклики і загрози. Схарактеризуємо їх детальніше.

1. Війна. За оцінками Київської школи економіки сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України під час війни, станом на січень 2024 р. становить майже в 155 млрд. доларів [18]. Щоденно, унаслідок ударів по енергетичній інфраструктурі, бойових дій та регулярних обстрілів

збільшується кількість пошкоджених та зруйнованих житлових будинків, об'єктів критичної інфраструктури, закладів соціальної сфери. Передбачити та оцінити втрати, спричинені війною росії проти народу України, наразі неможливо. Зазначимо, що війни є найбільшими загрозами для світу в цілому.

2. Забезпечення продовольчої безпеки. У попередніх дослідженнях [12; 13] проаналізовано структуру експорту продукції сільського господарства в світовому вимірі, досліджено основні показники світової торгівлі сільськогосподарською та продовольчою продукцією, окреслено місце сільського господарства у національній економіці. Упродовж останніх років вітчизняними ученими Б. Пасхавером, М. Сичевським, А. Сичовою, О. Суріловою та ін. схарактеризовано чинники глобальної продовольчої безпеки.

У реферативному огляді «Світова проблема питної води» серед найважливіших факторів, які впливають на здоров'я та життєдіяльність людини, виокремлено доступність та якість питної води. Проблемою планетарного масштабу на сьогодні є постійне скорочення запасів чистої питної води, що відбувається за рахунок зростання об'ємів її споживання. ООН сигналізує про катастрофічну ситуацію із забезпеченням питною водою населення Землі [20].

3. Проблема виснаження запасів природних ресурсів. Загальновідомо, що лише близько 14% усієї енергії виробляється за допомогою відновлюваних джерел – припливи та відливи, повітряні та водні потоки, геотермальні ресурси, сонячна енергія. Близько 6% енергетичних потреб задовольняються за допомогою атомних електростанцій, а решта 80% – за допомогою використання невідновлюваних природних ресурсів – вугілля, газу та нафти. Науковці з питань енергетики прогнозують можливе виснаження запасів родовищ нафти через 20–85 років, а ситуація погіршується тим, що споживання нафти у загальносвітовому масштабі постійно збільшується.

На початку XXI ст. науковцями схарактеризовано енергетику України на шляху до Європейської інтеграції, висвітлено проблеми розвитку енергетичної сфери економіки України в контексті її європейського вибору, а також входження в європейські енергетичні ринки; розглянуто європейську систему енергозабезпечення, показано роль української держави у даній системі, проаналізовано європейський досвід реструктуризації енергетики [8].

Науковцями Ю. Проданом, Б. Стогнієм та ін. надано оцінку глобальним світовим процесам на початку XXI ст., проаналізовано стан і перспективи розвитку світової енергетики; показано роль енергетики у розвитку людства, глобальних тенденцій у розвитку енергетики XXI ст.; висвітлено особливості забезпечення нафтопродуктами країн ЄС; увагу приділено стану та перспективами розвитку газового ринку Європи, перспективам розвитку міждержавних електричних зв'язків і об'єднань [9].

Низка дисертаційних робіт характеризує енергетичну безпеку як визначальний чинник економічної незалежності України. Зокрема, В. Ксьонзенко

(2001) дослідив політико-економічні аспекти участі України в проекті освоєння, транспортування та використання нафти Каспійського регіону; визначив теоретико-методологічні засади участі України в межах Євразійського нафтотранспортного коридору [14].

Дослідження І. Заремби (2006) присвячено дослідженню проблеми оптимізації енергозабезпечення України. Дисертантом запропоновано критерії та показники для оцінки рівня енергетичної безпеки держави; проведено діагностику загроз в енергетичній сфері; визначено умови їх усунення; визначено перспективні напрямки міжнародного співробітництва України в енергетичній сфері, що сприяють підвищенню рівня енергетичної безпеки держави [10].

Дисертаційну роботу О. Рябчина (2010) присвячено розвитку теоретико-методологічних основ і розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення еколого-енергетичної безпеки світогосподарського розвитку за умов глобалізації. Розглянуто теоретичні основи глобалізації світового господарства, визначено функцію сталого розвитку на етапі переходу до глобальної екологічної економіки за умов зміни клімату. Розкрито теоретичну сутність еколого-енергетичної безпеки світогосподарського розвитку за умов глобалізації. Проаналізовано вплив глобалізації на формування системи еколого-енергетичної безпеки держав, розкрито вплив глобальних еколого-енергетичних викликів на галузевий розвиток світової економіки [19].

У дисертаційній роботі В. Мирошниченко (2012) запропоновано практичні рекомендації щодо зменшення енергетичної залежності та забезпечення припустимого рівня енергетичної безпеки держави; визначено передумови, чинники й тенденції розвитку нафтогазового сектора та його вплив на рівень енергетичної безпеки за умов формування енергоефективної моделі економіки України; систематизовано загрози у сфері енергетичної безпеки й досліджено рівень; енергетичної залежності країн світу [15].

Підвищенню екологічної безпеки електроенергетики Карпатського регіону з використанням нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії присвячено дисертаційну роботу М. Михайліва (2012) [16].

4. Зростання зовнішнього боргу країн світу та глобальні фінансові кризи, що виникають на різних континентах і поширюються на глобальному рівні. До їх виникнення призводять неплатоспроможність держав, банківські кризи, коливання на фондових ринках та ін. Як наслідок, знижуються інвестиції, погіршується економічна активність, наступає рецесія.

Загальновідомо, що якщо країна не може розплатитися за борговими зобов'язаннями, можливий дефолт, а це може загрожувати кризою світового масштабу. Зокрема, у 2010-х боргові зобов'язання Греції та Італії спричинили європейську кризу. І проблема відтоді загострилася: зі зростанням ключових ставок обслуговувати кредити стає дорожче.

У низці країн є найбільше відношенням боргу до ВВП, зокрема у Японії (станом на березень 2023 р. державний борг становив 1270 трлн ієн, або 9,57 трлн доларів), Греції (станом на березень 2023 р. державний борг досяг 386,2 млрд доларів) та Еритреї (державний борг на рівні 3,92 млрд доларів. Очікується, що він знижуватиметься на 200 млн на рік до 2028 року. Водночас рейтингове агентство Fitch підвищило кредитний рейтинг Греції до BB+ – «стабільний». У 2024 р. агентство очікує зростання ВВП на 2,3% і подальшого профіциту торгового балансу, який досягне 2,5% ВВП до 2026 року [25].

У монографічному дослідженні «Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України» розкрито теоретичні та практичні проблеми становлення нового світового економічного порядку в контексті глобальних цивілізаційних процесів. Значну увагу приділено світовому фінансовому ринку, його реструктуризації та наднаціональним інструментам регулювання світової економіки. Сформульовано концепцію монетарного устрою глобальної економіки в аспектах симетрії національного та міжнародного режимів і системних деформацій чинної моделі [17].

Дослідником В. Свічкарь проаналізовано існуючі у світовій фінансовій системі проблеми та суперечності, які стають причиною кризових процесів у глобальній економіці. Наголошено, що розроблення механізму глобального управління світовою фінансовою системою має бути спрямовано на подолання існуючих асиметрій і негативного впливу спекулятивних фінансових операцій. Підкреслено, що домінування долара США як світової резервної валюти стає перешкодою на шляху створення стабільної та передбачуваної фінансової системи [21].

Фінансова нестабільність є також однією із глобальних проблем. До причин виникнення фінансової нестабільності науковці зараховують такі фактори: неправильне управління ризиками, недостатнє регулювання і брак прозорості у фінансових операціях.

5. Нерівність і бідність, збільшення розриву в рівнях економічного розвитку між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

У дослідженні В. Хаустової проаналізовано глобальні тенденції розвитку промисловості в розвинутих країнах світу і тих, що розвиваються. Наведено дослідження базується на даних міжгалузевих балансів по 38 країнах за період 1996 – 2011 рр. За визначеними групами країн досліджено: динаміку та структуру обсягів світового виробництва промислової продукції, питому вагу промисловості, динаміку та структуру обсягів експорту промислової продукції, динаміку експортоорієнтованості промислового виробництва, динаміку ємності внутрішнього ринку промислової продукції, структуру споживання промислової продукції, динаміку та структуру ВВП високотехнологічних галузей промисловості, динаміку питомої ваги ВВП високотехнологічних галузей у ВВП світової промисловості. Сформовано рейтинги 20

найбільших: виробників, експортерів та імпортерів промислової продукції у світі, країн-лідерів за ємністю внутрішнього ринку промислової продукції, країн-лідерів за рівнем імпортозалежності внутрішнього ринку промислової продукції у світі, країн-лідерів за обсягами ВВП високотехнологічних галузей промисловості. На підставі проведеного аналізу доведено, що розвиток промисловості у країнах, що розвиваються, відбувається вищими, порівняно з розвинутими країнами, темпами. Серед країн, що розвиваються, найбільш промислово розвинутими вважаються Корея, Китай та Індія, а серед розвинутих - Німеччина, Японія та США. Суттєва перевага розвинутих країн світу простежується у сфері виробництва високотехнологічної продукції. Навіть враховуючи перевагу в темпах зростання ВВП високотехнологічних галузей промисловості у країнах, що розвиваються, їх частка у загально-світовому обсязі залишається поки що значно меншою [24].

Згідно з оцінками Міжнародного валютного фонду, 2019 р. сукупний ВВП на душу населення 20 найбагатших країн світу населення 20 найбагатших країн світу перевищив сукупний ВВП на душу населення 20 найбідніших країн світу у 106 разів [25]. Основними наслідками економічної відсталості є насамперед дефіцит знань і капіталу. Невисокий рівень освіти населення більшості бідних країн також не дає змоги налагодити виробництво сучасної продукції. Зростаюча нерівність доходів як усередині країн, так і між країнами, може призвести до соціального напруження, зниження споживчого попиту й обмеження економічного зростання.

Отже, істотний розрив між багатими і бідними країнами та на рівні окремої країни може створювати соціальну напругу, поглиблювати нерівність, обмежуючи економічне зростання. Бідність перешкоджає розвитку людського капіталу, доступу до освіти та охорони здоров’я.

6. Ризики стрімкого розвитку штучного інтелекту. За підсумками огляду «Економічної правди» однією з найбільш гарячих тем для дискусій на Всесвітньому економічному форумі у 2024 р. був штучний інтелект (ШІ), особливо в контексті динамічного розвитку таких систем генеративного ШІ як ChatGPT [2]. Зокрема, предметом обговорення стали ризики та занепокоєння стрімким розвитком ШІ, можливості використання здобутків ШІ не лише країнами Заходу, але й усім світом, регулювання ШІ, залежність майбутньої конкурентоспроможності від запровадження ШІ у повсякденний бізнес, лідерство у відповідальному використанні ШІ, необхідність розробки принципів довіри щодо розробки нових моделей ШІ, потенційне

На думку гендиректора IBM А. Крішна, вплив штучного інтелекту на світову економіку може становити додаткові 4 трильйони доларів, які проявлятимуться у підвищенні продуктивності праці [2]. Водночас генсек ООН А. Гуттереш застеріг, що додаткове благо від ШІ можуть відчути не всі країни, адже від використання цієї технології виграватимуть, у першу чергу,

багаті держави. У перспективі ШІ може призвести до зростання розриву між багатими та бідними країнами світу [2].

У працях А. Азьмук, О. Андрощук, О. Єршова, С. Кадикало, В. Фостолович та ін. схарактеризовано виклики і можливості штучного інтелекту у процесі праці у цифровій економіці та сучасному бізнесі, майбутнє людської праці, захист інтелектуальної власності.

7. Торговельні суперечки та протекціонізм. Торговельні суперечки та запровадження протекціоністських заходів є проблемою для світової економіки. Вони призводять до скорочення міжнародної торгівлі, обмеження доступу до ринків і підвищення торговельних бар'єрів. Це негативно позначається на економічному зростанні та створює невизначеність для бізнесу та інвесторів.

Прикладом економічного конфлікту є торговельна війна Китаю та США – економічний конфлікт двох найбільших економік світу, що триває з 1998 р., а торговельний дефіцит США від торгівлі з Китаєм систематично збільшується. Торговельна війна має негативні наслідки як для країн-учасниць, так і для світової економіки загалом. У 2018 р. стався обвал на фондових ринках обох країн, впали американські фондові індекси: індекс Dow Jones (що відображає вартість акцій 30 найбільших американських компаній) скоротився на 3,15%, індекс S&P 500 – на3,29%, індекс NASDAQ (використовуваний для оцінки технологічних компаній) – на 4,08%. Аналогічна ситуація сталася на китайському фондовому ринку: 11 жовтня 2018 р. індекс HangSeng знизився на 3,54%, композитний індекс Шанхайської біржі – на 5,22% біржовий індекс Тайваню – на 6,31%. Згідно з дослідженням Федеральної резервної системи США, сукупний збиток світовій економіці від наслідків торговельної війни між Китаєм і США становить до 850 млрд. доларів [26].

8. Зміна клімату та екологічні проблеми. Зміна клімату та екологічні проблеми, такі як забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів, впливають на світову економіку. Це призводить до збільшення вартості енергії, зміни споживчих переваг і підвищення витрат на екологічну безпеку.

Проблематиці екосередовища присвячено дослідження С. Дорогунцова, М. Хвесик, Л. Горбач, П. Пастушенко у якому авторами розглянуто проблеми охорони навколишнього природного середовища за умов глобалізаційних викликів; акцентовано увагу на соціально-екологічних проявах цих процесів, пріоритетних напрямках світової господарської інтеграції, геоекономіки, інвестиційно-інноваційної еколого-економічної політики [7].

Запровадження принципів «Глобального зеленого курсу» у модель економічного розвитку України обґрунтовано Б. Буркинським, Т. Галушкіною, Л. Мусіною та ін. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки» схарактеризував В. Потапенко.

9. Демографічні виклики. До демографічних чинників, які впливають на світову економіку, зараховують зростання чисельності та старіння населення,

міграцію та його нерівномірний розподіл, адже старіння населення створює тиск на пенсійні системи та охорону здоров'я, а міграція – впливає на ринок праці та соціальний стан.

10. Смертельні віруси, що є загрозою людству. Пандемія, спричинена Covid-19, продемонструвала високу захворюваність і смертність, а це, своєю чергою, вплинуло на виробництв та споживання товарів і послуг.

У колективній монографії «Траєкторії розвитку повоєнної економіки України в системі координат постпандемічного світу» представлено результати наукових досліджень модельного комплексу імітаційного макропрогнозування для визначення траєкторій розвитку економіки України у постпандемічному світі, із застосуванням якого здійснено кількісне оцінювання факторів впливу постковідних наслідків та повномасштабної воєнної агресії РФ на соціально-економічну динаміку України [7].

11. Зростання рівня міжнародної злочинності та корупції державних службовців є проблемою, що має негативні наслідки для суспільства та економіки. Це створює несприятливе інвестиційне середовище, підриває довіру громадян до державних інститутів і призводить до послаблення законності та порядку.

12. Наявність ядерної, біологічної та хімічної зброї спричиняє невизначеність, загрозу та стрес, що негативно позначається на світовій економіці. Тому вжиття заходів для запобігання розповсюдженню цієї зброї є важливим для забезпечення стабільності та сталого розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Ключові глобальні проблеми взаємопов'язані й охоплюють політичну, правову, демографічну, соціальну, економічну, екологічну та ін. сфери життєдіяльності людини. Для успішного подолання глобальних проблем необхідні скоординовані дії на рівні держав, міжнародних організацій, приватного сектору та суспільства в цілому. Важливо розвивати стійкі моделі економічного зростання, що враховують економічні, соціальні та екологічні аспекти. Акцентуємо на боротьбі з нерівністю та бідністю для забезпечення справедливого розподілу та добробуту, на значущості міжнародного співробітництва, інновацій, освіти та екологічної відповідальності для досягнення сталого розвитку.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі соціально-економічних викликів та перспектив розвитку штучного інтелекту.

Література:

1. Білорус О. Г. Глобальні трансформації і стратегії розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Гончаренко, Ю. М. Мацейко, В. А. Зленко; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. К., 1998. 416 с.

2. Війна, штучний інтелект та «ода капіталізму». Головне з форуму в Давосі. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/20/708967/ (дата звернення 10.07.2024)

3. Вплив багатополярної глобалізації на зовнішню торгівлю України : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О .Осташко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. ресурс. К., 2024. 330 с. URL:: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf (дата звернення 10.07.2024)

4. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2022. 264 с. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Globalizaciyniprocesy-u-svitoviy-economici.pdf (дата звернення 10.07.2024)

5. Дейнека Т.А., Дивнич О.Д., Волкова Н.В., Загребельна І.Л., Чернова О.В. Сучасні глобальні тенденції економіки. *Бізнес Інформ.* 2022. № 12. С. 37–44.

6. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри : моногр./ Є. В. Савельєв, С. І. Чеботар, Д. А. Штефанич, В. В. Адамик, О. І. Амоша. К. : Знання, 2007. 595 с.

7. Екосередовище і сучасність : у 8 т. / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. Київ : Кондор, 2007 . Т. 6 : Екосередовище та євроінтеграційні процеси. 622 с.

8. Енергетика України на шляху до Європейської інтеграції / А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, В. О. Бараннік [та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Дніпропетр. філія. Дніпропетровськ : Журфонд, 2004. 160 с.

9. Енергетична безпека України: оцінка та напрямки забезпечення / за ред. Ю. В. Продана, Б. С. Стогнія ; НАН України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. Інститут». Київ, 2008. 400 с.

10. Заремба І. М. Проблеми оптимізації енергозабезпечення України та шляхи їх вирішення : автореф. дис... канд. екон. наук : 21.04.01; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. Київ, 2006. 20 с.

11. Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин. Вип. 32 / ред.: В. Є. Новицький. К., 2002. 248 с.

12. Кірдан О. П. Стан і тенденції розвитку аграрного сектора економіки України https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6977/1/%D0%9A%D1%96rdan_%20Poltava.pdf (дата звернення 10.07.2024)

13. Кірдан О. П. Політика імпортозаміщення як складник державного регулювання продовольчої безпеки України. Науковий журнал «Економічні горизонти». 2018. №2(5). С. 87–91. http://eh.udpu.edu.ua/article/view/140679

14. Ксьонзенко В. П. Енергетична безпека як визначальний чинник економічної незалежності України : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.01.01; Київ. нац. екон. університет. Київ, 2001. 16 с.

15. Мирошниченко В. В. Перспективні напрями розвитку нафтогазового комплексу в системі забезпечення енергетичної безпеки України : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.03; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка МОНМС України. Полтава, 2012. 20 с.

16. Михайлів М. І. Підвищення екологічної безпеки електроенергетики Карпатського регіону з використанням нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії : автореф. дис... д-ра техн. наук : 21.06.01; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2012. 38 с.

17. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : монографія / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк, Н. В. Комар, Н. Я. Кравчук; ред.: А. І. Крисоватий, Є. В. Савельєв; Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 503 с.

18. Росія завдала збитків інфраструктурі України на майже 155 мільярдів доларів. URL: https://lb.ua/society/2024/02/12/598044_rosiya_zavdala_zbitkiv.html # (дата звернення 10.07.2024)

19. Рябчин О. М. Еколого-енергетична безпека світогосподарського розвитку в умовах глобалізації : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.02. Донецьк, 2010. 20 с.

20. Світова проблема питної води реферативний огляд. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/references/201501/vtdo_ro_2_0.pdf (дата звернення 10.07.2024)

21. Свічкарь В. А. Управління світовою фінансовою системою в умовах нестабільності глобальної економіки. *Економіка і регіон*. 2017. № 5. С. 48-53.

22. Траєкторії розвитку повоєнної економіки України в системі координат пост-пандемічного світу : колективна монографія / за ред. М.І. Скрипниченко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2023. 202 с.

23. Хаєцька О. Проблеми та перспективи глобалізації, глобальні проблеми людства. *Економічний простір.* 2024. Вип. 189, С. 316-322. https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-55 (дата звернення 10.07.2024)

24. Хаустова В.Є. Глобальні тенденції розвитку промисловості в розвинутих країнах світу і тих, що розвиваються. *Проблеми економіки.* 2015. № 4. С. 79-91.

25. GDP per capita (current US$) – By country International Monetary Fund. URL: https://clck. /N5tTw (дата звернення 10.07.2024)

26. Trade uncertainty to trim $850 billion global output: Fed paper Reuters. URL: https://clck./N63GG (дата звернення 10.07.2024)

References:

1. Bilorus, O. H, , Lukianenk, D. H., Honcharenko, O. M., Matseiko, Yu. M. & Zlenko, V. A (1998). Hlobalni transformatsii i stratehii rozvytku [Global transformations and development strategies]. NAN Ukrainy. In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn. K. [in Ukrainian].

2. Viina, shtuchnyi intelekt ta «oda kapitalizmu». Holovne z forumu v Davosi. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/20/708967/ [in Ukrainian].

3. Vplyv bahatopoliarnoi hlobalizatsii na zovnishniu torhivliu Ukrainy [The impact of multipolar globalisation on Ukraine's foreign trade]: kolektyvna monohrafiia (2024). NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». K., URL:: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf [in Ukrainian].

4. Hlobalizatsiini protsesy u svitovii ekonomitsi: vyklyky ta mozhlyvosti dlia Ukrainy [Globalisation processes in the world economy: challenges and opportunities for Ukraine]: kolektyvna monohrafiia (2022).NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». K. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Globalizaciyniprocesy-u-svitoviy-economici.pdf [in Ukrainian].

5. Deineka, T.A., Dyvnych, O.D., Volkova, N.V., Zahrebelna, I.L., Chernova, O.V. Suchasni hlobalni tendentsii ekonomiky [Current global economic trends] (2022). *Biznes Inform*.12, 37–44. [in Ukrainian].

6. Ekonomichni problemy XXI stolittia: mizhnarodnyi ta ukrainskyi vymiry [Economic Challenges of the 21st Century: International and Ukrainian Dimensions] : monohr. (2007). K. : Znannia [in Ukrainian].

7. Ekoseredovyshche i suchasnist [Environment and modernity]: u 8 t. T. 6 : Ekoseredovyshche ta yevrointehratsiini protsesy [The environment and European integration processes] (2007)

8. Enerhetyka Ukrainy na shliakhu do Yevropeiskoi intehratsii [Ukraine's energy sector on the way to European integration] (2004). Nats. in-t strateh. doslidzh., Dnipropetr. filiia. Dnipropetrovsk : Zhurfond [in Ukrainian].

9. Enerhetychna bezpeka Ukrainy: otsinka ta napriamky zabezpechennia [Energy Security of Ukraine: Assessment and Directions for Ensuring] (2008). NAN Ukrainy, Nats. tekhn. un-t Ukrainy «Kyiv. politekhn. Instytut». Kyiv [in Ukrainian].

10. Zaremba, I. M. (2006). Problemy optymizatsii enerhozabezpechennia Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv. [in Ukrainian].

11. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu svitovoi ekonomiky i mizhnarodnykh vidnosyn [Collection of scientific papers of the Institute of World Economy and International Relations] (2002).Vyp. 32 / red.: V. Ye. Novytskyi. K., 248 s. [in Ukrainian].

12. Kirdan, O. P. Stan i tendentsii rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy [Status and trends in the development of the agricultural sector of Ukraine's economy]. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6977/1/%D0%9A%D1%96rdan_%20Poltava.pdf [in Ukrainian].

13. Kirdan, O. P. (2018). Polityka importozamishchennia yak skladnyk derzhavnoho rehuliuvannia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Import substitution policy as a component of state regulation of food security in Ukraine]. *Naukovyi zhurnal «Ekonomichni horyzonty»*.№2(5), 87–91. http://eh.udpu.edu.ua/article/view/140679 [in Ukrainian].

14. Ksonzenko, V. P. (2001). Enerhetychna bezpeka yak vyznachalnyi chynnyk ekonomichnoi nezalezhnosti Ukrainy *Extended abstract of candidate's thesis.*Kyiv [in Ukrainian].

15. Myroshnychenko, V. V. (2012). Perspektyvni napriamy rozvytku naftohazovoho kompleksu v systemi zabezpechennia enerhetychnoi bezpeky Ukrainy *Extended abstract of candidate's thesis*. Poltava. [in Ukrainian].

16. Mykhailiv, M. I. (2012). Pidvyshchennia ekolohichnoi bezpeky elektroenerhetyky Karpatskoho rehionu z vykorystanniam netradytsiinykh ta vidnovliuvanykh dzherel enerhii. *Extended abstract of doktor's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

17. Novyi svitovyi ekonomichnyi poriadok ta hlobalni vyklyky dlia Ukrainy [The New World Economic Order and Global Challenges for Ukraine] : monohrafiia (2014). Ternopil : TNEU [in Ukrainian].

18. Rosiia zavdala zbytkiv infrastrukturi Ukrainy na maizhe 155 miliardiv dolariv. URL: https://lb.ua/society/2024/02/12/598044_rosiya_zavdala_zbitkiv.html # [in Ukrainian].

19. Riabchyn, O. M. (2010). Ekoloho-enerhetychna bezpeka svitohospodarskoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].

20. Svitova problema pytnoi vody referatyvnyi ohliad. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/references/201501/vtdo_ro_2_0.pdf [in Ukrainian].

21. Svichkar, V. A. (2017). Upravlinnia svitovoiu finansovoiu systemoiu v umovakh nestabilnosti hlobalnoi ekonomiky [Managing the global financial system in an unstable global economy]. *Ekonomika i rehion*. 5, 48–53. [in Ukrainian].

22. Traiektorii rozvytku povoiennoi ekonomiky Ukrainy v systemi koordynat postpandemichnoho svitu [Trajectories of Ukraine's post-war economy in the coordinate system of the post-pandemic world] : kolektyvna monohrafiia (2023). NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy» [in Ukrainian].

23. Khaietska, O. (2024). Problemy ta perspektyvy hlobalizatsii, hlobalni problemy liudstva [Problems and prospects of globalisation, global problems of humanity]. *Ekonomichnyi prostir.* Vyp. 189, 316–322. https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-55 [in Ukrainian].

24. Khaustova, V.Ie. (2015). Hlobalni tendentsii rozvytku promyslovosti v rozvynutykh krainakh svitu i tykh, shcho rozvyvaiutsia [Global trends in industrial development in developed and developing countries]. *Problemy ekonomiky*. 4, 79-91. [in Ukrainian].

25. GDP per capita (current US$) – By country International Monetary Fund. URL: https://clck. /N5tTw

26. Trade uncertainty to trim $850 billion global output: Fed paper Reuters. URL: https://clck./N63GG